

Rozpoznávanie hodnôt

Prales vo Vihorlate (foto: Zuzana Argalášová)

„Choroba dáva poznať hodnotu zdravia, zlo hodnotu dobra, hlad nasýtenia, únava hodnotu pohody.“

(Heracitus/Hérakleitos z Efezu, 535 - 475 prnl.)

• Všetko niekde začína, aby raz skončilo a znovu začalo. Aj svetové hodnoty vznikajú a zanikajú, avšak väčšinou raz a navždy.

• Všetko sa mení v priestore a čase, niečo pretrváva dlhšie, iné mizne v okamihu. Svetové hodnoty by mali pretrvať čo najdlhšie.

• Všetko môžeme zaradiť do určitých systémov, kategorizovať a hodnotiť od „naj“ do „naj“. Len málo hodnôt však patrí k tým najhodnotnejším - svetovým.

• Všetko má pre človeka a ľudstvo určitú hodnotu, často merateľnú množstvom mušličiek, zlata, drahokamov, peňazí alebo iných platidiel; hodnotu najhodnotnejších vecí a javov však vyjadrujeme len uznaním, obdivom a deklarovaním ich svetovosti.

Čo viedlo Národnú radu SR, vládu SR, Ministerstvo kultúry SR a neskoršie Slovenskú komisiu pre životné prostredie (SKŽP), resp. Ministerstvo životného prostredia SR, ale aj UNESCO, samosprávne orgány, odborné organizácie, rôznych vedcov, pedagógov, lesníkov, profesionálnych i dobrovoľných ochrancov prírody k právnym a iným opatreniam na ochranu niektorých území v Karpatoch, osobitne v Poloninách a vo Vihorlate? V roku 2007 aj skoro všetky štáty sveta a IUCN? Odpoveď si nevyžaduje ani prečítať publikácie: M. Vyskot a kol.: *Československé pralessy* (Academia, Praha 1981); Š. Korpel: *Pralessy Slovenska* (Veda, Bratislava 1989)

alebo E. Bublinec, V. Pichler a kol.: *Slovenské pralessy, diverzita a ochrana* (Ústav ekológie lesa, SAV 2001). Stačí magické, zanikajúce slovo **PRALESSY**. Áno, skutočné pralessy. Nie v Afrike, Ázii, Austrálii alebo v Amazónii, ale u nás na Slovensku. Dokázateľne posledné zvyšky pralessných ekosystémov Európy, ktoré sú nielen prírodným dedičstvom. Pre ich zachovanie do dnešnej doby ich môžeme považovať obrazne aj za naše kultúrne dedičstvo (ich nezničenie a storočnú ochranu môžeme totiž hrdo prehlásiť za kultúrny počin), nie však za kultúrnu pamiatku. Tieto prírodné pamiatky bez kriku a planej popularity zaujali mnohé významné osobnosti a odborníkov. Slovenské pralessy si prišiel pozrieť napríklad aj korunný princ Charles i množstvo expertov zo zahraničia a my často ani nevieme, čo nám rastie „za humnami“. Veď tam rásť už za našich dedov a nikto sa o ne až tak nestaral. Našťastie. Niektorí sa pýtajú: „Akú majú cenu, keď tam nemôžeme ani ťažiť drevo?“ Nuž rozpoznávanie skutočných - pravých hodnôt na základe určitých objektívnych kritérií a komparácie nielen nám, ale aj väčším národom, niekedy z neznalosti alebo primitívneho utilitarizmu, viazne. Ak nerozoznávame hodnoty, ako môžeme (môže ľudstvo) kultúrne

rásť, ako si ich môžeme osvojovať pri zušľachťovaní ducha a ako spoločné dedičstvo chrániť pred zánikom? Obdobným zánikom ako zlatých pokladov Aztékov alebo Inkov roztavených Španielmi, spálených kníh Mayov alebo starých Číňanov, rozlámaných antických sôch a zbúraných miest, zničených hodnôt pri presadzovaní politiky „spálenej zeme“ atď.

Nemenovaný „richtár“ jednej obce sa opýtal, čo bude mať obec, občania a on z toho, ak by sa lokalita v jej chotári stala svetovým dedičstvom. Už takto položená otázka znamená predzvesť dlhšieho a trepezlivého vysvetľovania základov axiológie a svedčí o určitej úrovni chápania a rozlišovania pravých hodnôt - hodnotovej diferenciácie. Namiesto odpovede nasledovala otázka: „Myslíte si, že pre Košice má Dóm sv. Alžbety hodnotu?“ Odpovedal dosť rezolútne: „Určite!“ „No vidíte, a čo majú z toho Košičania a ich primátor? Pritom svet tomu chrámu spolu s Kaplnkou sv. Michala a Urbanovou vežou v roku 1994 v thajskom Phukete nepriznal svetovú hodnotu, lebo pôvodnejších gotických kostolov je na svete viac. Darmo sa bývalý slovenský minister kultúry dušoval a ďalší predstavitelia štátu, mesta a cirkvi snažili. Svetové prvenstvo priznal len niekoľkým takýmto kostolom - tým prvým postaveným v gotickom slohu, tým pôvodným, najväčším a najviac zdobeným, samozrejme, neprestávaným v iných slohoch.“ Prikývol aj na druhú otázku: „Myslíte si, že Vysoké Tatry majú pre nás Slovákov hodnotu?“ „Avšak svet už dávnejšie pred veternou kalamiťou Tatranskému národnému parku v americkom Santa Fé v júni 1992 svetovosť zamietol, lebo takých pohorí je na svete asi viac - väčších, vyšších a s väčším množstvom tvarov i so zachovalejšími ekosystémami bez vysadených smrekových monokultúr a betónových monštier. To však neznamená, že by sme si Tatry nemali ctiť a uznávať ich slovenskú a stredoeurópsku hodnotu ako naše a prípadne európske prírodné dedičstvo.“

Skúsme z iného axiologického súdka: „Prečo chce

Posudzovanie hodnôt Karpatských bukových pralessov prof. G. Heissom (foto: Juraj Vysoký)

Christchurch víta delegácie 184 členských štátov Výboru svetového dedičstva (Nový Zéland, jún 2007)

športovec dosiahnuť svetový rekord? Ak by ho dosiahol slovenský športovec, mali by sme z toho niečo? Ľudia vo vašej obci i vy, možno sediac pri televízore? My všetci asi radosť a on určite dobrý pocit - zadosťučinenie svojich schopností a snáh. Zapísal by sa do svetových análov, i keď jeho rekord by možno do roka prekonal o sekundu, milimeter alebo o bod nejaký vytrénovanejší Japoniec na radosť celého Japonska. Pamätáte sa na našich hokejistov - majstrov sveta alebo aspoň futbalistov - majstrov Európy z Belehradu; na Ondříka Nepelu a ďalších športovcov? Čo sme mali z ich úspechu, z ich svetovosti? Prečo chceme každoročne, aby sa naši hokejisti stali majstrami sveta? Čo z toho má vaša obec, veď ani v nej netrénujú, ani z nej nepochádzajú? Každý z nás, každý národ i svet rozlišuje akosi samozrejme - automaticky hodnoty. Niekedy bez rozmýšľania, inokedy veľmi pozorne a citlivo. Často možno na prvý raz nezbadáte alebo nezistíte hodnotu objektov alebo javov, i keď ich máte priamo pred očami alebo za tým humnom. Môžu chýbať poznatky na rozpoznanie väčšej hodnoty. Môže sa stať, že niekto si medzi obrazmi nevyberie diela od Tiziana, Rembrandta, Leonarda da Vinci, Picassa, Fullu alebo Martina Benku, ale radšej monumentálny obraz v pozlátanom ráme s ručiacim jeleňom alebo pochybným biblickým výjavom od domáceho výtvarníka, lebo sa mu viac páči alebo mu viac pasuje do obývačky či spálne. To, že takýto obraz tam považuje za environmentálne vhodnejší, ešte neznamená, že svet, Európa či Slovensko uznáva jeho hodnotu. Ak by vám niekto ponúkol bez vysvetlenia vyťažien špinavú hruď zlatá, z ktorej sa dá vyrobiť sto prsteňov a oproti nej položil opuncovaný lesklý zlatý alebo len pozlátaný prsteň, čo by ste si vybrali na základe vašich poznatkov? Obdobne nevybrúsený surový veľký diamant alebo oveľa menší ligotavý briliant? Hodnotu najskôr treba určiť a poznať. Dnes by už bývalí kolonizátori neuspeli u Indiánov alebo černochoch s výmenou sklených perál a zrkadielok za zlaté ozdoby a predmety. Ak by však niekto nerozoznal hodnotový rozdiel medzi egyptskou Cheopsovou pyramídou a komerčne využívanou pyramídou so športovým zariadením pri gymnáziu v Lučenci, asi bude mať vážnej-

ší intelektuálny deficit. Pritom egyptské pyramídy len tak tisícročia stoja nevyužívané (niektorí mocipáni sa ich márne snažili rozobrať na stavebný materiál) a lučenecká pyramída je nová a prináša majiteľom zisk. Ktorú z nich by ste chceli vo svojom chotári? Tú, čo vám prinesie hneď pár korún alebo tú egyptskú, čo tam len tak bude stáť a ešte sa o ňu, nedajbože, budete musieť starať? Čo by ste chceli mať v obci radšej: Betliarsky kaštieľ, Zvolenský zámok, Bratislavský hrad, Versailles alebo parížsky Louvre; bratislavský Modrý kostolík, Košický dóm, pražský Chrám sv. Víta alebo parížsky Notre Dame; Ostrihomský dóm alebo vatikánsky Dóm sv. Petra? Pre svoju rodinu stan, chatrč, domček, vilu alebo palác, ktorý stavali 100 rokov tisíce rúk? Dobre, ste skromný a stačila by vám vila, ale určite pripustíte, že ten palác má väčšiu hodnotu, i keď tam stojí možno od stredoveku. Proti gustu žiadny dišputát (De gustibus non est disputandum), hovorili už Rimania (niekto sa presťahuje z vidieka do mesta, iný z mesta na vidiek). Ak by však vaša vila bola vôbec prvá v nejakom novom architektonickom slohu a znamenala by prevrat v stavebníctve, určite by jej bola priznaná skôr svetovosť, než tomu možno tuctovému palácu (napríklad vile Tugendhat v Brne, svetoznámej nie pre rokovania o rozdelení Česko-Slovenska v roku 1992). Pritom podľa čínskeho príslovia chatrč zo slamy, v ktorej sa ľudia smejú, má väčšiu cenu než palác, v ktorom ľudia plačú. Pripusťme, že vedľa skupinky kríkov môže rásť nebadaná rastlina, ktorá obsahuje látky obmedzujúce rast rakovinových buniek. Ako by vzrástla jej hodnota po tomto objave? Pre svet určite miliónkrát a bola by toľkokrát väčšia než hodnota i toho sto rokov stavaného paláca. Akú hodnotu by mal extrakt z rastliny, ktorý by likvidoval bez následkov vírus HIV, objavený roku 1983 Lucom Montagnierom s potvrdenou patogenicitou Robertom C. Gallom a slovenským emigrantom Mikulášom Popovičom roku 1985 (AIDS). Určite celosvetovú, vrátane miesta jej výskytu. Ak uvidíte lietať sokolika nad našimi cestami alebo nad petržalskými činžiakmi, nemusíte poznať jeho hodnotu v arabskom svete (očami šejkov si môžete predstaviť nad hlavami lietať nie Fabiu, ale Mercedes). Ľudia v rôznych kútoch sveta môžu priznávať veciam a javom iné hodnoty ako my, a preto sa štáty regiónov a sveta zoskupujú do organizácií a pristupujú k dohovorum, aby sa zjednotili na hodnotách a postupoch za pomoci odborníkov. Dokázali hodnoty definovať, triediť a hierarchizovať. Preto je dôležité vhodne určiť a objektivizovať aj kritériá pre určenie hodnôt v určitej kategórii, aby sme podľa nich vedeli objektívne vybrať tie pravé hodnoty. Každý si niečo váži viac alebo menej (rozdielne nielen dieťa a stariec), každý po niečom túži, niečo vie, niečomu nerozumie, niečím pohŕda a vytvára si tak svoj individuálny hodnotový systém a na jeho základe posudzuje a hodnotí veci a javy okolo seba a tiež koná. Práve rozdielnosť týchto individuálnych alebo skupinových hodnotových systémov vytvára podmiienky pre kultúrnu rozdielnosť (kultúrnu diverzitu), ale spôsobuje aj množstvo nedorozumení a sporov, v histórii často končiacich aj revolúciami, anexiami a vojnami, vrátane druhej svetovej vojny a udalostí z augusta 1968. Každý však nemôže mať pravdu. Jeho hodnoty a celý hodnotový systém (každý velebí toho svojho boha) ešte nemusí byť totožný s objektivizovanými hodnotami a hod-

notovými systémami. Čo je pre niekoho hodnotné (v podstate dobré), pre iného môže byť nehodnotné až pahodnotou (v podstate zlé), prípadne falošnou náhradou pravej hodnoty - pseudohodnotou. Hodnoty teda môžu byť reálne - faktické (pravé) a iluzórne - fiktívne (nepravé). Pritom riziko omylu a presadenia subjektivismu v hodnotiacom procese je často veľké (Jawohl, mein Führer). Ak nahradíte skutočné hodnoty pahodnotami (kladné hodnoty zápornými hodnotami), šírenými často aj masovokomunikačnými prostriedkami a propagandou alebo ziskuchtivými subjektmi, označujúcimi trnie za ružový kvet, brak za umenie, tragač alebo fúrik za perpetuum mobile, haraburdu za skoro nezničiteľný výrobok, násilie za cnosť atď., pahodnota sa môže stať u bežných konzumentov štandardom pre ďalšie určovanie a posudzovanie hodnôt a u zaostalejších jednotlivcov so zvrátenou/opačnou hodnotovou orientáciou dokonca vzorom - ideálom. A tam niekde začína koniec kultúrnosti a kultúry. Ľudské vedomie totiž vytvára hodnotovú (ne)diferenciáciu sveta, ale nie svet. Ten ľudstvo len v rámci civilizačného - (ne)kultúrneho vývoja podľa nej pretvára. Vytvára si určité predstavy (ideály), ktorým prisudzuje najvyššiu hodnotu a snaží sa ich dosiahnuť ako ciele alebo ak hodnoty už reálne existujú, tak ich uchrániť pred znehodnotením - poškodením a zničením. Na tomto základe je v pozitívnom zmysle založená aj ochrana prírody i celá environmentalistika, ale aj v negatívnom zmysle snaha o svetovládu, hegemonizmus, náboženská a rasová neznášanlivosť atď. Hodnoty človek neustále objavuje, spoznáva, chráni, ale aj ničí z nevedomosti alebo v snahe nahradiť ich inými - (ne)hodnotnejšími, pričom môže podľahnúť malichernosti, výstrednosti, predsudkom, poverám, samolúbosti, demagógii, servilnosti, modloslužobníctvu, dekadentnej orientácii alebo iným faktorom deformujúcim jeho úsudok - výsledok evalvácie. Pravé hodnoty, ktoré pretrvávajú (označme ich ako trvalo udržateľné hodnoty) sa musia osvedčiť a preukázať so všeobecným uznaním

Egyptské pyramídy

(konsenzom). Podľa českého skladateľa Josefa Bohuslava Foerstera (1859 - 1951): Skutočné hodnoty sú nesmrteľné. Musíme však dodať, že ľahostajnosť ku skutočným hodnotám nie je nesmrteľná. Inak by nedochádzalo k ich deteriorácii (napríklad zničením bamianskeho Veľkého Buddhu príslušníkmi Talibanu v Afganistane v marci 2001). Môže dokonca viesť k „stínaniu hláv“, k otroctvu, brutalite, vulgárnosti, arogancii, rasizmu, xenofóbii, agresii... Nemalo by však dochádzať ani k zneužívaniu niektorých pravých hodnôt (napríklad inkvizíciou) alebo k ich využívaniu na zvýhodňovanie, resp. ospravedlňovanie niektorých jednotlivcov i skupín obyvateľstva.

Aj ľudia môžu mať rozdielnú hodnotu, pričom určité množstvo hodnotnejších zomrelo na rakovinu a epidémie, vo vojnách, pri katastrofách alebo genocídach. Jeden vlasatý štamgast vo vašej krčme sa podobá na Einsteina. V Petržalke sa zase jeden takýto sympafák zahľadený do kontajnerov ponášal na Gándhiho. Napriek fyziognomickej podobnosti hodnotový rozdiel medzi nimi však nemožno poprieť. Prečo udeľuje prezident štátne vyznamenania? Prečo sa snažia viacerí ľudia o vlastné zhodnotenie získaním titulov doktora, docenta, profesora? Prečo vás zvolili za starostu a prečo ste na túto funkciu kandidovali? Celý svet sleduje laureátov Nobelovej ceny za mier, literatúru a vedy alebo odovzdávanie Oscara za filmovú tvorbu. Hrdili sme sa, keď film J. Kádára a E. Klosa Obchod na korze s Jožkom Kronerom v hlavnej úlohe bol na 38. ročníku odovzdávania Oscara v roku 1966 označený za najlepší zahraničný film. Aj o tom to je. Hodnoty, hodnoty, hodnoty... Prečo sa mnohí snažia o zápis do Guinnessovej knihy

31. zasadnutie Výboru svetového dedičstva v Christchurchu na Novom Zélande (jún 2007)

rekordov aj s objektmi a javmi, nad hodnotou ktorých sa môžeme len pousmiať. Rôzne naj, naj, naj - najväčší, najhrubší, najdlhší, najsilnejší, najkrajší, najlepši, najťažší, najvyšší, najhlbší, najobľúbenejší... ešte nemusí znamenať **NAJHODNOTNEJŠÍ**. Tento prívlastok dostávajú vo všeobecnosti v rámci určitých kategórií objektov a javov len také, ktorým sa hodnota verejne na základe určitých kritérií prizná na úrovni miestnej, okresnej, krajskej, národnej, regionálnej či svetovej. Ak sa objektívne niečo určí ako svetové, tak by sme si to mali

všetci vážiť a chrániť (už vonkoncom nie túto hodnotu primitívne spochybňovať, znevažovať alebo dokonca fyzicky znehodnocovať). Ak to je u nás, dvojnásobne až stonásobne a byť na to pyšní. Dedičstvo sa dedí z generácie na generáciu. Stáva sa dedičstvom detí alebo vnukov, obyvateľov obce, národa alebo nás všetkých. Svetové dedičstvo dedí celé ľudstvo, pán starosta. Aj to vo vašom chotári. To je ten rozdiel. Milióny dedín a miest by chceli mať takýto poklad na svojom území, len vaša obec nie? Ako by ste ohodnotili potom ju samotnú;

O axiológii

Axiológia je všeobecná teória hodnôt a hodnotenia (gr. axiá, fr. valeur, ang. value, nem. Wert), ktorá sa zaoberá hodnotami v živote človeka, podstatou a druhmi hodnôt. Usiluje sa o analýzu a jednotný opis rôznych druhov hodnôt (etických, estetických, ekonomických, náboženských, biologických, environmentálnych a iných), ako aj procesu hodnotenia. Ide o učenie o povahe hodnôt, o ich porovnávaní, vzájomných vzťahoch i pomere ku kultúrnym, spoločenským a environmentálnym faktorom (inak tiež vedný odbor o hodnotách – timetika, timológia). Podľa nej svoju hodnotu má aj dážď, slnečné žiarenie (teplo a svetlo), kyslík v ovzduší, pôda a podobne, celkove mnoho prírodných objektov a javov, ktoré podmieňujú a obohacujú náš život. Prenesene môže mať všeobecnú hodnotu i symbol (napríklad kríž, polmesiac, hviezda, ale aj zástava, štátny znak, hymna, erb) alebo funkcia a kategória (napríklad kráľ, pápež, prezident, vláda, parlament, minister, primátor, starosta, prednosta, ale aj chránená vodohospodárska oblasť, ochranné pásmo vodného zdroja, národný park, národná kultúrna pamiatka, národná prírodná rezervácia), pod ktorou si len v konkrétnych prípadoch predstavíme obsah, pričom jeho hodnotou by sme nemali byť sklamaní. Hodnotu neprisudzujeme len k životu nevyhnutným, prípadne potrebným a užitočným veciam a javom (s úžitkovou hodnotou), ale aj takým, ktoré obdivujeme, milujeme alebo uctieваме. Môže ísť o spoločenské/ kultúrne hodnoty a hodnoty osobného života, medzi ktoré zaraďujeme napríklad matku, rodinu, vlasť, národ, umelecké dielo, česť, svedomie, pracovitosť, ľud-

skosť, múdrosť, súcit, slobodu, spravodlivosť, pravdu, ale aj dar od otca k promócie, svadobný prsteň, suveníry z dovolenky nielen zo Svätej zeme, Fatimy alebo Lúrd, filatelistickú raritu, dokonca poľovnícku alebo rybársku trofej atď. Za hodnotu môžeme považovať zdravie, um, intelekt, šikovnosť, zručnosť, krásu i silu. Hodnotu prisudzujeme nebu pred peklom, bohu pred satanom. Opak považujeme všeobecne za zvrátenosť. Samotná hodnota života človeka sa nezakladá na jeho príjmoch, majetku, postavení a moci, ale na jeho biologickej existencii a schopnosti vytvárať a chrániť hodnoty. Pritom určovanie hodnôt a hodnotová rozmanitosť a tolerancia majú blízko k biologickej diverzite, krajinej diverzite a kultúrnej diverzite, resp. z nich vychádzajú. Na základe kritérií ohrozenosti, ojedinelosti výskytu alebo výnimočnosti boli vybrané už chránené druhy rastlín do vyhlášky Povereníctva školstva a kultúry č. 211/1958 Ú. v. a chránené druhy živočíchov do vyhlášky Predsedníctva SNR č.125/1965 Zb.; spoločenské ohodnotenie takýchto vybraných častí prírody vyjadrené aj v korunách kvôli možnosti sankcionovania uviedla vyhláška MŽP SR č.192/1993 Z. z. Predchádzala jej vyhláška MK SR č.174/1990 Zb., ktorá ustanovila spoločenskú hodnotu stromov rastúcich mimo lesa rozlíšenú najmä podľa veľkosti, veku a miesta ich výskytu.

Vedu o environmentálnych hodnotách, určených ekologickými podmienkami vývoja a existencie života, potrebami zachovania prírodného a kultúrneho dedičstva a kritériami environmentálnej vhodnosti a bezpečnosti, možno nazvať enviroaxiológiu.

K zakladateľom a protagonistom axiológie patria Hermann Lotze (1817 - 1881), ktorý vychádzal zo Schellingovej prírodnej filozofie a zaviedol do filozofie pojem hodnoty (Wert), nemecký filozof Wilhelm Windelband (1848 - 1915) z Bádenskej školy, Heinrich John Rickert (1863 - 1936), autor diela Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft (1899), predstaviteľ platonistickej fenomenologickej školy Max Scheler (1874 - 1928), francúzsky biofenomenológ Raymond Ruyer (1902 - 1987) autor diela Le monde des valeur (1948), francúzsky filozof Raymond Polin (1910 - 2001), otec modernej axiológie Robert S. Hartman (1910 - 1973) z USA, v roku 1973 nominovaný na Nobelovu cenu mieru a zakladateľ The R. S. Hartman Institut for Formal and Applied Axiology. K mladším axiológom patria napríklad John Niemeyer Findlay (1903 - 1987): Axiological Ethics. New York, Macmillan, 1970 (100 s.) a Nicholas Rescher (2005): Value Matters: Studies in Axiology. Frankfurt, Ontos Verlag (140 s.). Systém hodnôt rozviadli napríklad nemecký psychológ Hugo Münsterberg (1863 - 1916) a nemecký filozof Nicolai Hartmann (1882 - 1950).

Na Slovensku k popredným axiológom patrili historik umenia Marian Városov (1923 Martin - 1988 Bratislava), zakladateľ Kabinetu/Ústavu teórie a dejín umenia SAV (1951) a jeho riaditeľ do roku 1970, ktorý počas pôsobenia na Sorbonne a v Cambridge (1945 - 1947) napísal dielo Le fanatisme: Une analyse psychologique et axiologique (Paríž, 1947, 480 s.); autor Úvodu do axiológie (Epocha, Bratislava 1970).

RNDr. Jozef Klinda

ako by ju hodnotilo a bude hodnotiť Slovensko, Európa až svet? A čo z toho? Dnes možno okrem hrdosti a prestíže nič alebo len závisť iných. No hodnoty pre budúcnosť dedia všetky deti sveta a dedičstvo, ktoré im zanecháme zhodnotí nás, vrátane vás. Určí akú sme/ste mali hodnotu. Svet nebude zaujímať, či sme/ste dokázali hodnoty rozpoznať. Viete koľko richtárov je na svete? Milióny, ale len jeden, Rudy Giuliani, musel riešiť po 11. septembri 2001 následky teroristického útoku na newyorské Svetové obchodné centrum - mrakodrapy dvojčiky (boli symbolom a tiež mali značnú hodnotu, i keď neboli svetovým dedičstvom). Ochrana hodnôt sa tu spája aj s hrdinstvom hasičov a všetkých záchrancov hodnôt, vrátane životov. Ochranu a záchranu svetového dedičstva takto možno hodnotiť stonásobne a tiež s ním spájať. Koľko richtárov môže povedať, že v chotári ich obce sa nachádza svetové dedičstvo? Možno ledva tisíc, dnes väčšinou združených v prestížnej celosvetovej Organizácii miest svetového dedičstva, ktorá vznikla v roku 1990. Preto hovorte s hrdosťou každému, že to, čo máte u vás doma, nikde na svete už nie je, alebo aspoň, že má nielen slovenskú alebo európsku, ale celosvetovú hodnotu. A svet ju oficiálne uznal, pričom svet s takýmito vyhláseniami nehazarduje, neurčuje ich ľahkovážne bez evalvácie len prostredníctvom internetu a telefonátov viac ako 100 mil. ľudí ako v prí-

pade určovania nových 7 divov sveta vyhlásených v Lisabone 7. júla 2007, z ktorých 6 už predtým zapísali do Zoznamu svetového dedičstva (Veľký čínsky múr/Čchang-čcheng, Koloseum ako súčasť historického centra Ríma, Chichén-Itzá na Yucatane, Machu Picchu v Peru, Tádž Mahál v Indii, Petra v Jordánsku); škoda, že nie aj egyptské pyramídy (namiesto novodobej 38 m vysokej železobetónovej sochy Krista Spasiteľa v brazílskom Riu de Janeiro), aby aj toto vcelku sympatické svetové podujatie mohlo mať väčšiu hodnotu (bez kšeftu stávkových kancelárií a telekomunikačných firiem a bez nadácie The New 7 Wonders of the World založenej podnikavým Švajčiarom Bernardom Weberom). Určite označenie **SVETOVÉ DEDIČSTVO** svet a v jeho mene Výbor svetového dedičstva ako volený zástupca 184 štátov (členov Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva) nerozdáva priehrástím a každý deň. Len raz do roka a od roku 1972 tak iba v 851 prípadoch (660 kultúrnych, 166 prírodných a 25 zmiešaných lokalít svetového dedičstva). Pritom každý štát môže ročne predložiť len jednu nomináciu. Konkurencia je obrovská a len po zložitom hodnotení a výbere jeho predseda odklepne: „Toto má celosvetovú hodnotu - toto je svetové dedičstvo! A ďalej je už len Slnko a vesmír.“

Starosta sa zamyslel, súhlasne pokýval hlavou a

povedal: „No dobre, ale viete, naša obec by viac potrebovala... aj kanalizáciu.“ Mal svoje predstavy a problémy; také každodenné - pragmatické, pochopiteľné a dokonca environmentálne, ktoré v podstate vychádzajú z dobrej hodnotovej orientácie. Myslel to dobre a úprimne. Odpoveď bola tiež dobromyselná a jednoduchá: „To sa nevylučuje, naopak svetové dedičstvo v katastri vašej obce by malo viesť k preferencii riešenia aj týchto problémov. Pomoci aj zo strany štátu a každého, kto môže pomôcť, aby sme sa nemuseli všetci pred svetom hanbiť a dokázali hodnoty sveta uchrániť a dôstojne prezentovať. To sa totiž patrí, ak sa chceme považovať za kultúrny národ. A keďže ide o svetové dedičstvo, aj ľudstvo by malo dbať, aby toto dedičstvo nezaniklo a zachovalo si svoje hodnoty. Svet by sa nemal hanbiť pred svetom.“

Všetko hodnotné môžeme deteriorizovať až zdevastovať, vrátane nášho prírodného a kultúrneho dedičstva, našej duše a nášho života. Jeho degenerácia spojená s depraváciou môže zapríčiniť zánik schopností rozpoznávať skutočné hodnoty, koniec existencie človeka a možno i života ako vôbec najhodnotnejšej z hodnôt na Zemi.

„Svoje hodnoty spoznáme až vtedy, keď sme ich už stratili.“

(Titus Macchius Plautus, 254 - 184 prnl.)

Karpatské bukové pralesy od roku 2007 svetovým prírodným dedičstvom

Unikátny charakter a globálna hodnota biologických a ekologických procesov

Na Slovensku sa vo všetkých lesných vegetačných stupňoch nachádza vyše 70 pralesových rezervácií, z ktorých štyri boli 28. júna 2007 zaradené do Zoznamu svetového prírodného dedičstva. Pre zápis do Zoznamu svetového dedičstva musí nominovaná lokalita predstavovať významné univerzálne hodnoty a spĺňať aspoň jedno z desiatich kritérií výberu. V prípade karpatských bukových pralesov bolo pre zápis rozhodujúcim kritériom ix (t. j. *byť výnimočným príkladom reprezentujúcim podstatné prebiehajúce ekologické a biologické procesy pri evolúcii a vývoji pevniny, čerstvej vody, pobrežného a morského ekosystému a skupín rastlín a živočíchov*, pozri s. 13) Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, ktorého naplnenie predpokladá najlepšiu a kompletnú reprezentáciu najvýznamnejších a v súčasnosti stále prebiehajúcich ekologických a biologických procesov v evolúcii a vývoji terestrických alebo sladkovodných, pobrežných či morských ekosystémov a rastlinných a živočíšnych spoločenstiev.

Karpatské bukové pralesy ako cezhraničné, bilaterálne svetové prírodné dedičstvo, obsahujú prírodné hodnoty globálneho významu. Pozostávajú zo série desiatich samostatných komponentov pozdĺž 185 km dlhej osi vedúcej od Rachivského masívu (Huculských Álp) a pohoria Čornohora na Ukrajine smerom na západ, pozdĺž Poloninského hrebeňa po Bukovské a Vihorlatské vrchy na Slovensku. Do Zoznamu svetového prírodného dedičstva bola zapísaná séria desiatich lokalít bukových pralesov. Z nich štyri sa nachádzajú na území SR a šesť na území Ukrajiny. Ich poloha a

rozloha v členení na jadrovú a nárazníkovú zónu je uvedená v tabuľke č. 1. Desať lokalít, z nich štyri na území Slovenska - **Havešová, Rožok, Stuzica a Vihorlat** (mapka č. 1), predstavujú ako séria najvýznamnejší príklad nenarušených rovnorodých bukových pralesov temperátnej zóny, obsahuje najkomplexnejšie ukážky ich rozmanitosti v závislosti od podmienok prostredia a ilustruje unikátnu konkurenčnú stratégiu buka, ktorá v optimálnych prírodných podmienkach spočíva vo vytváraní monodominantných porastov po-

čas celého vývojového cyklu pralesa. Bukové pralesy Karpát zároveň obsahujú globálne významnú prírodnú genetickú banku buka, ako aj množstva sprievodných druhov závislých na týchto lesných biotopoch. Sú tiež jedinečným príkladom rekolonizácie a vývoja suchozemských ekosystémov a spoločenstiev v holocéne - po poslednej dobe ľadovej.

Charakteristika lokalít

Splnenie spomínaného kritéria ix sa vzťahuje na

Mapka 1: Poloha lokalít svetového prírodného dedičstva cezhraničnej série Karpatské bukové pralesy

